

Historie

Stadshistoricus Stam: 'Gevelstenen hebben hun eigen geschiedenis'

NAARDEN Christiaan Stam, stadshistoricus in Naarden-Vesting, heeft zich puur uit persoonlijke nieuwsgierigheid verdiept in de gevelstenen en andere gevelversieringen die de stad rijk is. Hij gaf er vervolgens een presentatie over die goed in de smaak viel. Hierdoor besloot hij er een boekje over samen te stellen zodat de kleine monumenten – tijdens een stadswandeling – hun verhaal kunnen vertellen.

door Laura Calis

Stadshistoricus Christiaan Stam voor het Spaanse Huis. Foto: © BOB AWICK

Als stadshistoricus van de vestingstad heeft hij in de loop der jaren veel kennis over Naarden-Vesting opgedaan. Maar zijn kennis over de alom aanwezige gevelversieringen ging niet verder dan alleen die aanwezigheid. Hij besloot er puur uit nieuwsgierigheid onderzoek naar te doen, beginnend in de literatuur. "Ook daar ging het in eerste instantie niet verder dan een opsomming van wat er is. Maar ik wilde weten: wat zie je en waarom hangt het daar?", vertelt Stam.

Raadhuisstraat

Door verder te zoeken in de literatuur, in het stadsarchief en door gewoon bij huizen aan te bellen en met bewoners en vorige bewoners in gesprek te gaan, verzamelde hij allerlei informatie. "Bij de moderne gevelstenen ben ik door het praten met de bewoners veel te weten gekomen. Het leukste verhaal wat ik zo heb gevonden is wel het verhaal van de witte olifant", zegt Stam. "Het is een gevelsteen uit de jaren 80 die zich op een gevel aan de Raadhuisstraat bevindt. De huidige bewoner kon eigenlijk niets over de steen vertellen, maar gaf me de contactgegevens van de vorige bewoner. Zij vertelde dat toen ze in het pand kwamen wonen en ze het lieten verbouwen de aannemers erop attendeerde dat de slurf van olifant naar beneden hing. Dat zou ongeluk brengen. De vrouw vertelde me dat ze daar erg gevoe-

lig voor was en dat ze meteen een ladder had gepakt. Met stopverf heeft ze toen een stuk aan de slurf vast geboetseerd, zodat deze omhoog kwam te staan. Anatomisch klopt er helemaal niets van, de slurf is nu veel te lang. Maar daar past nu wel heel veel geluk in."

Begraven

Het geluk is in meerdere gevelversieringen terug te vinden. Zo is er één met een Klavertje Vier, waar eerder een Klavertje Drie voorkwam, en staat op een andere Vrouwe Fortuna afgebeeld. Deze laatste steen komt uit de 17de eeuw, zit in een pand aan het Adriaan Dortsmanplein en bevond zich eerder in een aantal andere panden. Zo vertegenwoordigen de stenen bepaalde thema's, maar hebben sommige ook een eigen geschiedenis: ze veranderen, zoals de slurf van de witte olifant, of worden verplaatst. Een mooi voorbeeld hiervan is de steen in de gevel van Marktstraat 14. Hierop staat een afbeelding met daarop twee mannen en Jezus en daaronder de tekst Emaus-anno 1779, die symbool staat voor gastvrijheid. In het pand, waar nu Coffee Culture zit, zat vroeger vermoedelijk ook een soort horecazaak. "Waarschijnlijk was dat toen een herberg", vertelt de historicus. "Toen er later Joodse bewoners in het pand kwamen, hebben zij

de steen uit de gevel gehaald en in de achtertuin begraven. Latere bewoners hebben de steen weer opgegraven en terug geplaatst in de gevel. Zo zijn er verschillende stenen waar dit soort verhalen aan kleven. Zo zie je dat gevelstenen in Naarden-Vesting iets over de geschiedenis zeggen en hun eigen geschiedenis hebben."

9 Het leukste verhaal wat ik zo heb gevonden is wel het verhaal van de witte olifant

Gevelstenen werden om allerlei redenen geplaatst: omdat mensen trots waren op hun afkomst, om te laten zien wat er in het pand aan kostwinning werd gedaan, als naam aan een pand als adres en als herinnering aan belangrijke gebeurtenissen. Zo staat op het Spaanse Huis, en op de voorkant van het boekje van Stam, een gevelsteen ter herinnering aan het Bloedbad van Naarden. Stam: "Op 1 december 1572 is in Naarden bijna de hele bevolking vermoord en is de stad helemaal plat gebrand. Dat is wel de zwartste bladzijde uit de Naardense geschiedenis. Toen de Spanjaarden de stad kwamen innemen, hebben de inwoners zich

daar een klein beetje tegen verzet. Daar waren de Spanjaarden zo boos over, dat ze alle mannen opriepen om naar het stadhuis, het latere Spaanse Huis, te komen. Dat beeld van de mannen in het stadhuis en de Spanjaarden klaar om aan te vallen, is te zien op de gevelsteen. De mannen hebben ze toen allemaal vermoord. Vervolgens zijn ze

ook steeds groter werden, waardoor mensen te paard hun hoofd er regelmatig tegen stootten. Om dat te ontmoedigen werd er door het Naardense stadsbestuur belasting geheven op grote uithangborden in de openbare ruimte. "Door dit ontmoedigingsbeleid en het feit dat er in steen gebouwd moest worden, verdwenen veel uithangborden en werd de populariteit van de gevelstenen bevorderd."

Woonde men tot de 18de eeuw tegenover het huis genaamd de Samaritaan', daarna kregen de straten namen en de huizen nummers, waardoor veel gevelstenen hun functie als adres verloren. Gelukkig zijn er in Naarden nog steeds enkele tientallen oude gevelstenen bewaard gebleven, waarvan zo'n tien van voor de 18de eeuw, en zijn er nieuwe bij gekomen. In de gids staan vijftig van deze kleine monumenten in Naarden-Vesting. Naast verhalen over de gevelstenen staan er ook verhalen over andere gevelversieringen in het boekje. Zoals de ingemetselde kanonskogels, gevelgedichten en muurankers.

■ 'Kleine monumenten, een wandeling langs gevelstenen in Naarden-Vesting' is verkrijgbaar bij lokale musea, bij boekhandels Ruijsdael in Naarden-Vesting en LOS in Bussum en bij de VVV Naarden.